

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Чичук Антоніни Петрівни про дисертаційне дослідження Рубльової Наталії Олександрівни «Формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти» на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка

Актуальність обраної теми та її зв'язок з відповідними планами галузей науки. Сьогодні українська освітня галузь зорієнтована на набуття випускниками професійних компетентностей та їхню затребуваність на світовому ринку праці. Активний розвиток інформаційних технологій вплинув на усталеність освітньої галузі і сприяв можливості обміну досвідом через віртуальний простір – поява відкритих освітніх ресурсів змінила традиційне бачення підготовки фахівців і визначила можливість вивчення досвіду не тільки методик навчання курсів різних галузей знань, а й знайомство з їх змістом та усвідомлення тенденцій подання сучасних наукових результатів у них, призвела до трансформації вимог системи освіти та зміни парадигми компетентностей педагогів, що зумовило включення цифрової компетентності до переліку ключових.

Отже, актуалізацію проблеми розвитку цифрової компетентності педагогів можна інтерпретувати декількома мотивами: економічними та освітніми. У такому контексті, стратегічним завданням реформування української системи освіти постає перетворення кількісних показників освітніх послуг в якісні, що суттєво змінює підходи до професійної підготовки педагогів.

Наявна освітня проблема, котра викликана стрімким розвитком цифрових технологій, це непідготовленість педагогів до підняття рівня цифрової компетентності відповідно до потреб цифровізації освіти, рівня розвитку ІТ-галузі, недостатній рівень опанування сучасними засобами та цифровими технологіями, що є вкрай необхідним для організації неперервного навчання і професійного зростання впродовж усього життя.

З огляду на це, дисертація Рубльової Наталії Олександрівни «Формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти» є актуальною, доцільною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах наукової теми кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки «Теоретико-методичні засади формування професійної

компетентності в майбутніх учителів початкової школи у контексті інтеграції в європейський освітній простір» (державний реєстраційний номер 0119U000671), а також теми науково-дослідної роботи Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти «Проектування інноваційного освітнього середовища післядипломної освіти як умова реалізації індивідуальної освітньої траєкторії педагога» (державний реєстраційний номер 0120U105777), одним із виконавців якої є здобувач із власною підтемою «Цифрова компетентність та інтерактивне спілкування як засоби для підвищення фахової майстерності педагогів». Тему дисертації затверджено вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 12 від 23.11.2021 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. У дисертації запропоновано вирішення актуальної науково-педагогічної проблеми – формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, а також розроблено, теоретично обґрунтовано та здійснено експериментальну апробацію структурно-функційної моделі формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, ядром якої є комплекс відповідних педагогічних умов. Експериментально перевірено ефективність запропонованих методів формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти. Запропоновано навчально-методичне забезпечення для формування цифрової компетентності педагогів в інститутах післядипломної педагогічної освіти у рамках проходження курсів підвищення кваліфікації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше: обґрунтовано та визначено сукупність педагогічних умов формування цифрової компетентності педагогів (діджиталізація освітнього простору, що забезпечує формування у вчителів позитивної мотивації до оволодіння цифровою компетентністю; моделювання педагогічної діяльності вчителя, насиченої застосуванням цифрових засобів навчання; розвиток здатностей педагогів до роботи із цифровими ресурсами й засобами навчання) та експериментально перевірена ефективність їх упровадження в інформаційно-освітнє середовище неперервної освіти; розроблено структурно-функційну модель формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, що складається з трьох блоків (компонентний, функційний, критеріальний); конкретизовано компоненти як базові інваріанти цифрової компетентності педагогів у вигляді таких здатностей: особистісно-спонукальний (здатність набувати знання стосовно методичних особливостей і дидактичних можливостей використання

сучасних цифрових технологій; до алгоритмічного мислення, до впровадження цифрових технологій в освітній процес; до грамотного і ергономічного використання техніки, програмного забезпечення, електронних\цифрових навчальних програм у професійній діяльності та дотримання академічної доброчесності; пізнавально-комунікативний (здатність формулювати інформаційні потреби, знаходити, отримувати, аналізувати, систематизувати та генерувати цифрові дані й інформацію, використовувати новітні цифрові методи і технології у професійній діяльності для організації освітнього процесу, здатність до онлайн-комунікації з учасниками освітнього процесу у різних формах та до визначення власного рівня цифрової компетентності); інструментально-рефлексивний (здатність до пошуку, розуміння, обробки, організації та зберігання цифрової інформації, її критичного осмислення, сформованість технічних навичок та технологічних умінь, комплексних цифрових знань, необхідних для здійснення професійної діяльності, здатність створювати і використовувати методики моніторингу, контролю та оцінювання рівня знань, а також самооцінки власної професійної майстерності, її відповідності вимогам виду діяльності в аспектах, що відображають особливості конкретного навчального предмету та вміння добирати цифрові технології для забезпечення процесу оцінювання та саморефлексії у межах різних навчальних дисциплін знань, вмінь і практичних навичок, а також – опрацювання результатів такого оцінювання за допомогою цифрових технологій); уточнено сутність ключових понять дослідження («цифровізація», «цифровізація освіти», «цифрові технології», «цифрова компетентність педагога», «інформаційно-освітнє середовище», «рамка цифрової компетентності», «педагогічні умови», «неперервна освіта»); удосконалено змістове наповнення та методичний супровід процесу формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти; набули подальшого розвитку теоретико-методичні та технологічні аспекти формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти на засадах компетентнісного підходу та цифровізації освіти.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено методичні рекомендації («Формування цифрової компетентності педагогів: від теорії до практики») і спецкурси («Цифрова компетентність та інформаційна гігієна – складові фахової майстерності педагога», «Цифрові вміння педагогів: онлайн навчання – розширюємо можливості GOOGLE MEET») для фахових дисциплін, що спрямовані на формування цифрової компетентності педагогів

з інтеграцією предметної підготовки й налагодження міжпредметних зв'язків, зrealізованих на базисі застосування цифрових засобів навчання.

Обраний дисертанткою науково-категоріальний апарат відповідає змісту роботи. Об'єкт, предмет, сформульована мета, завдання дослідження є чіткими, виваженими, такими, що мають логічний і цілком обґрунтований характер.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**, а саме:

– теоретичні: систематизація, аналіз, порівняння наукової, навчальної, методичної літератури з тематики дослідження, що дозволить з'ясувати рівень наукової розробки проблеми дослідження, окреслить напрями розвитку передових прогресивних ідей у цій галузі, визначення методичних засад порушеної проблеми; узагальнення й моделювання з метою розробки структурно-функційної моделі формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти;

– емпіричні: пряме та опосередковане спостереження, опитування, анкетування, тестування, діагностичні методики, що дозволило систематизувати та узагальнити статистично-аналітичний матеріал; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та узагальнюючий етапи) для виявлення реального стану формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти;

– математичні: (математичний аналіз, ранжування, обробка даних);

– статистичні: для підсумування, статистичної цифрової обробки одержаних результатів;

– графічні: (рисунки, діаграми, графіки, таблиці) для схематичного представлення, наочного ілюстрування, візуалізації та порівняння результатів проведеної експериментальної роботи.

Широкий вибір методів дослідження логічно доповнюють один одного, що дозволило досягнути поставлених цілей і завдань. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність наукової траєкторії дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження дисертантки забезпечується: адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу; комплексним застосуванням якісних методів наукового пошуку; оптимальним терміном реалізації експериментальної роботи; оптимальним обсягом учасників

експерименту; представницькою джерельною базою (222 найменування), позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу закладів освіти України: Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 323/01-16 від 27.06.2023 р.), Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-12/468-1 від 12.06.2023 р.), Волинського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 279а/02-13 від 30.05.2023 р.), Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-08/198/1 від 05.06.2023 р.), Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01/330/1 від 31.05.2023 р.).

Дисертацію виконано на належному науковому рівні. Рубльова Наталія Олександрівна володіє науковими засадами проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній актуальні інформаційні матеріали. Зміст анотації, поданої українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти й основні положення.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів післядипломної педагогічної освіти, які здійснюють підвищення кваліфікації педагогів, для розроблення навчальних і методичних посібників, вдосконалення теоретико-методичної й технологічної складової формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертаційної роботи є логічною. Дисертантка ґрунтовно й послідовно віддзеркалює логіку основних завдань наукового пошуку. Робота містить анотації українською й англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до кожного з них, загальні висновки, список використаних джерел, який становить 222 найменування, 19 додатків. Повний обсяг дисертації – 343 сторінки, основний текст викладено на 233 сторінках. Дослідження містить 26 таблиць та 14 рисунків. Дисертаційна робота системно організована: чітко окреслено її предмет і мету, забезпечено відповідність їм висновків, що логічно впливають із змісту основного тексту дисертації.

У вступі ретельно обґрунтовано актуальність теми дослідження, виявлено ступінь її вивченості, чітко визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, викладено методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено дані щодо впровадження результатів дослідження, чітко показано особистий внесок автора, окреслено структуру дисертації.

У першому розділі, відповідно до мети дослідження та поставлених завдань, досліджено стан опрацювання проблеми формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти у педагогічній теорії і практиці. Здійснено розгляд механізмів цифровізації освіти на глобальному світовому та національно-державному рівнях, а також на рівні індивідуальної діяльності педагога. Розкрита роль психолого-педагогічних та ергономічних аспектів для процесу формування цифрової компетентності педагогів. Для того щоб схарактеризувати ефективність застосування цифрових засобів навчання були виокремлені комплексні ергономічні показники: дієвість, освоєність, керованість, обслуговуваність.

Доведено, що готовність до професійної діяльності педагога є основою його професійної компетентності, тому сформованість та здатність педагогів до застосування цифрових технологій пов'язано з процесом професійної діяльності та неперервної освіти, самоосвіти, післядипломної освіти, а цифрова компетентність розглядається у роботі як один із результатів педагогічної освіти.

У другому розділі проаналізовано стан формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти. Створено підґрунтя для розробки відповідної цілісної концепції формування цифрової компетентності педагогів. Розроблено та обґрунтовано компоненти, критерії, показники та рівні сформованості цифрової компетентності педагога, окреслено педагогічні умови: стимулювання позитивної мотивації до набуття ґрунтовних теоретичних знань та практичних умінь для покращення рівня власної цифрової компетентності педагогів у процесі підвищення кваліфікації в середовищі неперервної освіти, інтеграція різних форм організації освітнього процесу в системі післядипломної педагогічної освіти з метою систематизації, розширення та поглиблення знань, забезпечення рефлексивної активності педагогів та неперервності розвитку цифрової компетентності з метою самовдосконалення.

У третьому розділі розглянуто та з'ясовано сутності понять «модель», «педагогічна модель» та «моделювання». Побудовано авторську структурно-функційну модель формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти для ґрунтовного представлення складових процесу формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, яка включає у себе підкомпетентності (мотиваційну, дидактико-методичну, комунікативну, безпекову, інформаційну, технологічну) та компоненти

(мотиваційно-ціннісний, когнітивно-навчальний, операційно-діяльнісний, з їх функціями та критеріями прояву) та враховує вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на формування цифрової компетентності педагогів. Це дозволило дисертантці структурувати знання про взаємозв'язки елементів цифрової компетентності педагогів і наочно відобразило, що така модель не може існувати відокремлено від відповідних педагогічних умов, необхідних для її ефективного функціонування.

Для визначення ефективності структурно-функційної моделі формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, ядром якої є педагогічні умови розвитку цього феномену, Наталією Олександрівною проведено педагогічний експеримент для об'єктивної та доказової перевірки ефективності системи формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти.

Точність результатів проведеного експериментального дослідження й достовірність даних що були отримані у процесі педагогічного експерименту верифіковані Рубльовою Наталією Олександрівною статистично за допомогою t-критерію Стьюдента.

Аналіз результатів узагальнювального етапу експерименту довів доцільність та ефективність розробленої та впровадженої в освітній процес системи післядипломної педагогічної освіти структурно-функційної моделі формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти та забезпечення виокремлених педагогічних умов, що дає підставу зробити висновок – що поставленої мети дослідження досягнуто, сформульовані завдання дослідження виконані в повному обсязі, висунута гіпотеза підтверджена.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки.

Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою.

Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог.

Рівень узагальнення результатів педагогічного наукового пошуку дисертантки свідчать про її зрілість як дослідника проблем педагогіки. Академічний плагіат відсутній.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих Рубльовою

Наталією Олександрівною результатів, необхідно назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. У вступі роботи варто було б прописати експериментальну базу дослідження, відмітити які заклади вищої освіти були задіяні у дослідженні, вказати загальну кількість респондентів.

2. У вступі дисертаційного дослідження в усіх позиціях є стильова неузгодженість, зокрема, вказано, що Ви плануєте зробити у дослідженні, а доцільніше було б вказати, що ці аспекти вже опрацьовані і зроблені Вами у роботі.

3. Варто було б зробити детальний аналіз зарубіжного досвіду формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти та виокремити прогресивні ідеї зарубіжних країн.

4. На нашу думку, у дисертації треба було б більш детально вписати значення одержаних результатів для науки й практики, адже тема роботи актуальна і потрібна в умовах сьогодення.

5. Здобувачкою підготовлено й упроваджено в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти навчально-методичне забезпечення для формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти, що охоплює спецкурси, методичні рекомендації до їх застосування в освітньому процесі. Вважаємо, що треба було у п'ятому завданні дослідження приділити їм більше описової уваги у змісті роботи та загальних висновках.

6. Результати дослідження мають стати цінним матеріалом для наступних наукових та навчально-методичних видань автора з означеної проблеми. Тому, ми рекомендуємо видати навчально-методичний посібник.

Зазначимо, що висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Рубльової Наталії Олександрівни та мають рекомендаційний характер.

Загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження відображено в 25 публікаціях, з них: 1 – стаття в міжнародному науковому виданні, що входить до науково метричної бази Web of Science, 5 – статей у наукових фахових виданнях України, 3 – статті в інших наукових (науково-методичних) виданнях, 13 – матеріалів конференцій та 3 публікації (видання) науково-методичного характеру.

Висновок. Даючи позитивну оцінку дослідження стверджуємо, що дисертаційна робота «Формування цифрової компетентності педагогів в інформаційно-освітньому середовищі неперервної освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Рубльова Наталія Олександрівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

А. П. Чичук

Підпис А. П. Чичук завіряю.

Зав. відділом кадрів

Закарпатського угорського інституту

ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік